

KÖNYVISMERTETÉSEK

4/K/73

72:371.385.1:378.662/439.151/

GÁSPÁR Istvánné - SPÁNYI Balázné:
Építészeti szakirodalom-kutatás
Bp. 1972. Tankönyvkiadó, 319 p.

A szakirodalmi információk felhasználásának szükségessége a tervezési és termelő munka folyamán ma már ismeretes, a primer és szekunder szakirodalom növekvő áradatában való eligazodás azonban egyre nehezebb a könyvtári és tájékoztatási kérdésekben járatlan szakemberek számára. Célul tűzve ki a szakirodalom-kutatás módszereinek oktatását, a program keretében a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára /BMEKK/ kiadta a szakirodalom-kutatás segédkönyvei c. sorozatát, melynek e záró kötete az építészeti szakirodalom-kutatás ismereteit foglalja össze.

A kötet fő célja, hogy a szakirodalmat felhasználni és a tájékoztatás eszközeit igénybe venni kívánó építészmérnök hallgatókat, de ezen túlmenően a már gyakorló építészeket, technikusokat is segítse eligazodni az építészettel kapcsolatos dokumentumok, tájékoztatási kiadványok és szolgáltatások rengetegében.

A szakirodalom gyűjtésének és feltárásának alapvető szervei a könyvtárak és tájékoztatási intézmények. A kötet tehát elsősorban a könyvtárak állományával, a katalógusok típusaival, a kölcsönzési formákkal, építőipari osztályozási rendszerekkel és a különféle szolgáltatásokkal kapcsolatos alapvető tudnivalókat tárgyalja. A könyvtárak anyagában való tájékozódást sok szakember számára megnehezíti az Egyetemes Tizedes Osztályozási rendszer ismeretének hiánya, pedig szinte valamennyi könyvtárunk ETO szakkatalógussal rendelkezik. A rendszer felépítésének ismertetése és a leggyakrabban előforduló építészeti fogalmak jelzeteinek táblázatos összefoglalása remélhetőleg jelentősen hozzájárul majd az e téren fennálló nehézségek kiküszöböléséhez.

Ismerteti továbbá a kötet az építészeti vonatkozású anyaggal rendelkező országos könyvtárak /Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Építésügyi Tájékoztatási Központ, BMEKK/ tevékenységét, szolgáltatásait és kiadványait, de emellett felsorolja a jelentősebb tervezőintézeti és vállalati könyvtárakat is.

Részletesen tárgyalja a szakirodalom-kutatás másodlagos forrásait az egyszerű könyvkiadói és gyarapodási jegyzékektől egészen az elektronikus számítógépek segítségével készülő gyorsindexekig. Nagy valószínűséggel tájékoztat az építészeti irodalom kutatása során felhasználható hazai és külföldi, általános és szakbibliográfiákról. Felsorolja a legjelentősebb referálólapokat, sőt azokat az építészeti szakfolyóiratokat is, amelyek jelentős mennyiségű referátumok vagy egyéb tájékoztató anyagot tartalmaznak.

Foglalkozik a primer szakirodalmi dokumentumok /kézi- és segédkönyvek, szakkönyvek, szakfolyóiratok, szabályozási kiadványok stb./ egyes típusainak jellegzetességeivel és felhasználási lehetőségeivel, amely hasznos segítséget jelenthet a kutatás során.

Jó kiinduló alapot nyújt az egyetemi hallgatók, szakemberek irodalomkutatási munkájához az építésztechnológiai és rokontárgy dokumentumok válogatott jegyzéke. A kb. 1000 bibliográfiai adatot tartalmazó gyűjtemény az egyes kiadványtípusok legfontosabb, alapvető magyar és idegen nyelvű műveit sorolja fel. A neves építészeti szakfolyóiratokról rövid ismertetést is ad.

Valamennyi dokumentum hozzáférhető a BMEKK-ban, illetve a tanzéki könyvtárakban.

E válogatott irodalomjegyzék természetesen nem pótolhatja a rendszeres irodalomkutatási munkát, a kezdő kutató számára mégis nagy segítséget jelent különösen, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a jövőben kiegészítő füzetek összeállítására is sor kerül majd.

A szakirodalmi kutatómunka magas szintű szellemi tevékenység, amelynek éppúgy megvan a maga technikája, módszere, mint minden más munkaterületnek. Az irodalomkutatás segédeszközeinek bemutatása után a munka menetét gyakorlati példákon keresztül tanulmányozhatja az olvasó. A konkrét témakörök irodalomkutatási folyamatának részletes leírása és elemzése segítségével könnyen elsajátíthatók a munka különböző fázisai. E példák módszertani vezérfonalként felhasználhatók más irodalomkutatási feladatok során is.

A kötetet a szellemi tevékenység egyéb ágaival: az ésszerű és gazdaságos olvasással, jegyzeteléssel, tanulmányírással stb. kapcsolatos ajánlott szakirodalom jegyzéke, az építészeti képzéssel foglalkozó hazai és nemzetközi kiadványok, valamint a hazai és külföldi építészeti kiadók válogatott jegyzéke és rövidítésjegyzék egészíti ki.

Ferenczy Tamásné

FOLYÓIRATCIKK REFERÁTUMOK

40/73

001.2:659.21

A komplex és ágazatközi problémákról való tájékoztatás hatékonyságának kérdései. /Voproszu effektivnoszti informacii po kompleksnum i mezsotraszlevim problemam./ - PACSEVSZKIJ, T.M. = Naucsno-Tehniceszskaja Informacija, Szerija 1. 1972. 8.sz. p.16-19.

A tudományok érintkezési pontjain kialakuló diszciplinákat általában ágazatközinek vagy komplexnek nevezik. E két fogalom összekeverése azonban helytelen, mivel lényegében a tudományok integrációjának különböző fokozatáról van szó. Ágazatközi problémák többféle feltétel esetén alakulhatnak ki: a kutatás tárgyának azonossága, a célok és feladatok azonossága, az egyik tudomány módszereinek a másik tudományban való alkalmazása alapján stb. A komplex probléma azonban az integrációnak csak azon a fokán alakul ki, amikor az új tudományos irányzat kutatási tárgyának specifikuma már nem azonosítható a meglévő tudományágak kutatási tárgyának specifikumaival. Ez jelentős információs problémát hordoz magában.

A komplex tudományos kutatási irányzatok információellátásának legfőbb akadályát az jelenti, hogy az információ rendkívül nagymértékben szóródik az elsődleges és másodlagos forrásokban. A szóródás mértékének megállapítására elemzést végeztek egy komplex tudományterületen a folyamatos tájékoztatásról, és kérdőíves módszerrel felmérték a tudományos munkatársak véleményét is. A molekuláris biológia irodalma például 3 referálólappal összesen mintegy 19 fejezetében jelenik meg; érthető tehát, hogy egy-egy fejezetben a molekuláris szintű kutatásokra vonatkozó utalások csak kis részét teszik ki az összes publikációknak. Ilyen körülmények között a szakemberek egyszerűen nem képesek áttekinteni az információs forrásokat; ezt a megállapítást igazolják a kiküldött kérdőívekre kapott válaszok is.

A komplex jellegű információval szemben az a legfontosabb követelmény, hogy hiven tükrözze az integrációs folyamatokat, a tudományos irányzatok bonyolult kölcsönkapcsolatait, vegye számba a tudományos prognózisok adatait. Ezzel összefüggésben a komplex tárgykörű tájékoztató kiadványokban rugalmasabb osztályozást kell alkalmazni, mint az ágazati jellegű kiadványokban, hiszen az ágazatközi és komplex tudományos irányzatok probléma-komplexumokként jelentkeznek, és így rendkívül nehéz őket hierarchikusan rendszerezni. A több szempontu munkák tartalmának minél teljesebb feltárása és a hierarchikus osztályozásból fakadó hiányosságok csökkentése érdekében mindenféle típusú tájékoztató kiadványban rendkívül nagy jelentősége van az utalások rendszerének. Sajnos erre még mindig kevés figyelmet fordítanak a tájékoztató kiadványok szerkesztői: vizsgálatunk adatai szerint a feldolgozott anyagok mindössze 5-6 százalékánál szerepel utalás.

A tájékoztató bibliográfiai kiadványok kutatómunkában való felhasználásának általános hatékonysági mutatójaként azon releváns publikációk számát lehet tekinteni, amelyekről a szakember meghatározott idő alatt tudomást szerez. Konkrétabban a hatékonyságot két mutatóval lehet kifejezni:

a/ az abszolút hatékonyság mutatója - azoknak a munkáknak a száma, amelyek a felhasználó számára egy adott időszakban érdekesnek bizonyultak;

b/ a relatív hatékonyság mutatója - az abszolút hatékonyságnál számba vett érték, valamint a kiadványban az adott időszak során megjelentetett publikációk aránya. A komplex és ágazatközi jellegű tematikus bibliográfiai kiadványok anyagának vizsgálata azt mutatja, hogy a hatékonysági mutatók magasak. A kísérleti adatok elemzéséből levont következtetéseket alátámasztották a megkérdezett szakemberektől kapott válaszok is.

Megállapítható, hogy a nagy tudományos könyvtárak a rendelkezésükre álló lehetőségek miatt előnyös helyzetben vannak a komplex és ágazatközi jellegű tájékoztatás szervezése és lebonyolítása terén. E lehetőségek az alábbiak:

a/ a könyvtár állományának egyetemessége, amely biztosítja a komplex és ágazatközi tematikájú információk teljességét;

b/ a szakképzett könyvtárosok, illetve a tudományos szerkesztők és konzultánsok között állandó kapcsolat van a kiadványokkal végzett munka folyamatában, és ez garantálja az anyag rendszerezésének és csoportosításának tudományos színvonalát;

c/ van mód a "visszacsatolásra" a felhasználóktól, illetve az olvasóktól, ami rendkívül fontos a tájékoztató munka színvonalának emelése szempontjából.

Haraszthy Ágnes

41/73

001.814.2:621.3/05/

Az elektrotechnikai szakközlemények szóródásának néhány sajátossága a világ folyóirataiban. /Nekotorie oszobennoshti raszpredelenija publikacij v mirovoj periodike po elektrotehnike./ - HOHLOVA, N.V. = Naucsnye i Tehnicseszkie Biblioteki SzSzSzR, 1972. 4.sz. p.11-22.

Az információáramlás témának egyik legfontosabb kutatási területe az információ szakirodalmi szóródásának problémája. Az erre vonatkozó pontos ismeretek birtokában lehet csak meghatározni az ágazat szemszögéből legfontosabb periodikus kiadványokat, vizsgálni egy állomány teljességét és irodalmi válogatást készíteni a szekunder irodalmat tartalmazó kiadványok számára. A legfontosabb periodikus

kiadványok csoportjának kiemelése elősegíti a referáló és bibliográfiai kiadványok anyagának gyors feldolgozását is.

A cikkben ismertetett vizsgálat megkísérelte a különböző szakterületű kiadványokban megjelentetett elektrotechnikai közlemények megoszlásának elemzését a szovjet Elektrotehnika i Energetika és az amerikai Electrical and Electronic Science Abstracts /továbbiakban EESA/ című referálólapok 1969-es évfolyamának anyaga alapján.

A kiadványokat az alábbiak szerint csoportokra osztották:

"A" csoport - elektrotechnikai szaklapok

"A'" csoport - energetikai szaklapok

"B" csoport - a kapcsolódó tudományágak ágazati szakfolyóiratai /gépgyártás, fémkohászat stb./

"C" csoport - általános műszaki szaklapok

"D" csoport - természettudományos jellegű szakfolyóiratok, akadémiai, egyetemi kiadványok

Az Elektrotehnika i Energetika 1969. évi anyagát összesen 2144 folyóiratból válogatták, ennek az elektrotechnikai szaklapok mindössze egynyolcad részét tették ki. /Az energetikai szaklapokkal együtt - egynegyed rész/. A szovjet és külföldi folyóiratok közötti arány valamennyi csoportnál lényegében megegyezik. A legnagyobb százalékot a "B" csoport képviseli, és ez azzal magyarázható, hogy az ide tartozó folyóiratokban nagyon sok cikk jelenik meg az elektromos energia felhasználásáról.

Az EESA 1969. évi anyagát 729 folyóiratból válogatták: ennek körülbelül felét teszik ki az elektrotechnikai és energetikai szaklapok, és lényegesen kisebb a "B" csoport súlya.

A referált cikkek megoszlását a következőkkel lehet jellemezni:

az Elektrotehnika i Energetika-ban megjelenő ismertetések fele a lapok egynegyedében látott napvilágot; a többi publikáció pedig a lapok 72,6%-ában. Szembetűnő, hogy a nem szovjet lapoknál nagyobb a tematikai koncentráció, mint a szovjet kiadványoknál. Az EESA-ban megjelenő ismertetések egyharmada a szűken vett elektrotechnikai, másik egyharmada a szűken vett energetikai profilu szaklapokban jelent meg. Érdekességként említhető meg, hogy az EESA a kapcsolódó iparágak nem USA eredetű folyóirataiból csak igen korlátozott mennyiségben ismertető közleményeket.

A cikk fontos részét jelenti az a hét táblázat, amely a fenti megoszlásokat rendkívüli részletességgel szemlélteti.

Az egyszerű elemzési módszer hasznosan alkalmazható más területeken is.

Haraszthy Ágnes

42/73

001.891:001.818:659.2

Kutatási jelentések felhasználása. /Iszpol'zovanie fonda otcsetov o NIR./ - KOMAROVA, R.A. = Naucsno-Tehnicoseskaja Informacija, Szerija I. 1972. 3.sz. p.15-18.

A kutatóintézetekben dolgozó tudományos munkatársak és mérnökök tájékoztatási igényeinek tanulmányozása során kapott adatok arról tanuszkodnak, hogy széles körben felhasználják a kutatási jelentéseket, amelyek információk értéke számukra igen nagy. Ugyanakkor azonban az is megállapítható, hogy a kutatóintézetekben komoly hiányosságok mutatkoznak a beszámolóik hasznosítása terén.

A kutatási jelentések megszerzésének, nyilvántartásának és felhasználásának javítása végett több kérdést kellene megoldani.

- Az egyes kutatóintézetekben a jelentések beszerzésével és tárolásával kapcsolatos munkát ugyanazon részlegnek kellene végeznie a mindegyikükre vonatkozó általános előírások szerint.

- Valamennyi kutatóintézetben egységesen kell a kutatási jelentéseket szakozni, mégpedig az egyéb kiadványokhoz hasonlóan az ETO szerint.

- Kimerítő tájékoztatást kell adni valamennyi kutatási jelentésről. Az ezeket ismertető referáló kiadványokat csak tárgy szerinti csoportosításban kellene megjelentetni.

- Biztosítani kell annak lehetőségét, hogy a szakemberek fel tudják használni a rokon jellegű kutatóintézetben lévő jelentéseket.

- A már elavult jelentéseket rendszeresen ki kell selejtezni az állományból. A kiselejtezés során rövid tartalmi ismertetést kell készíteni, amelyet meg kell őrizni.

Haraszthy Ágnes

43/73

001.92:659.24/.25:301.08

A tudományos-műszaki propaganda problémáival kapcsolatos konkrét szociológiai vizsgálat technikája. /Tehnika provedenija konkretnogo szociologicseskogo isszledovaniija po problemam naucsno-tehnicoseszkaj propagandü./ - SILOV, Ju.K. = Naucsno-Tehnicoseskaja Informacija, Szerija I. 1972. 6.sz. p.3-7.

Az utóbbi években jelentősen megnőtt az érdeklődés az információs folyamatok szociológiai módszerekkel való tanulmányozása iránt; ezt a tájékoztatási tevékenység fejlesztésére és tökéletesítésére írá-

nyuló mindennapos munka során felmerülő gyakorlati feladatok indokolják. E feladatok középpontjában az információs folyamatok tudományos irányításának problémája áll. A tudományos-műszaki propaganda tökéletesítésére vonatkozó komplex szociológiai vizsgálatok szervezési és technikai tapasztalataival kapcsolatban igen figyelemreméltó az Országos Műszaki-Tudományos Tájékoztatási Tudományos Kutatóintézet által végzett elemzés. Az Intézet kutatásait a tudományos-műszaki információ terjedésének a személyek közötti és a tömeges kommunikáció rendszerében meglévő csatornáira összpontosította. A személyek közötti kommunikációs rendszert a szakértők közötti közvetlen érintkezés útján történő információátadás formáinak és módszereinek összessége jelenti; a tömeges kommunikációs rendszeren pedig az olyan információterjesztési eszközök összességét értik, amelyeknél nincs közvetlen kapcsolat a forrás és az információ felhasználója között. A kutatás tárgyát a személyek közötti és a tömeges kommunikáció tartalmi, szervezeti és bizonyos szociál-pszichológiai vetületei képezték. A kutatómunka elé a következő feladatokat tűzték ki:

1. derítsék fel a szakemberek véleményének tanulmányozása alapján a tudományos, műszaki és termelési vívmányok terjesztésének progresszív formáit, módszereit és eszközeit, továbbá határozzák meg a kétféle kommunikációs rendszerben folyó információátadás fő csatornáinak minőségi jellegzetességeit;

2. határozzák meg azokat a szervezeti, tartalmi és szociál-pszichológiai tényezőket, amelyek befolyásolják az információbefogadás hatékonyságát, növelik a szakemberek érdekeltségét az információszerezésben;

3. dolgozzanak ki tudományosan megalapozott ajánlásokat a tájékoztató szervek munkaformáinak és módszereinek fejlesztésére és tökéletesítésére.

A felmérést kérdőívek alkalmazásával végezték, amelynek kitöltéséhez a szervezők igyekeztek minden segítséget megadni: a szétküldött példányokhoz a vizsgálat célját bemutató ismertetőt, a kitöltésre vonatkozó magyarázó jegyzeteket mellékeltek, de gyakran éltek azzal a lehetőséggel is, hogy egy-egy előadás vagy konferencia résztvevőit felkérték a kérdőív helyszínen való kitöltésére, és ekkor személyes segítséget nyújtottak. Jóval szűkebb és bizonyos demográfiai ismervek alapján kiválogatott körben a kikérdezéses módszert is alkalmazták, amely egy-egy kérdés részletesebb vizsgálatát, valamint a kérdőívek-ből szerzett egyes adatok összehasonlító elemzését tette lehetővé. Felhasználták továbbá a hallgatóság megfigyelésének módszerét is, amelynek segítségével értékelni lehetett a figyelem tartósságát, az információ befogadásának az előadás tartalmától, az előadó személyétől, az átadás formájától és más tényezőktől való függőségét.

A vizsgálatsorozatot tervezett kísérlet fejezte be. Ennek során egy kísérleti és egy ellenőrző csoportot alakítottak ki. A kísérleti csoportba tartozó tájékoztatási központok a tudományos-műszaki propaganda szolgáltatásban álló rendezvényeiket külön kidolgozott metodika szerint készítették elő, amely figyelembe vette a közönségre gyakorolt befolyás szervezeti és szociál-pszichológiai formáit; az ellen-

őrző csoportba tartozó tájékoztatási központok pedig a megszokott módon szervezték meg rendezvényeiket. Ezután mind a kísérleti csoport, mind az ellenőrző csoport rendezvényein résztvevő hallgatóságnak kérdőíveket adtak, amelyek kitöltésével összehasonlítható adatokhoz jutottak. A kísérlet során kapott statisztikai anyag ezt követő összehasonlítása lehetővé tette, hogy meghatározzák a tudományos-műszaki információk fő terjedési csatornáinak minőségi jellemzőit, és feltárják a tudományos-műszaki propagandát szolgáló rendezvények előkészítésének és lebonyolításának optimális variánsait.

A kísérlet segítségével adatokat szereztek a mélyreható és sokszempontu elemzéshez.

Haraszthy Ágnes

44/73

002:061.6

A tudományos-kutató és tervező-szerkesztő szervezetekben folyó tájékoztatási tevékenység hatékonyságának értékelése. /Ob ocenke efektivnoszti, informacionnoj dejatel'noszti v naucsno-iszsledovatel'szkij i proektno-konstruktorszkij organizacijah./ - VOVERENE, O.I. = Naucsno-Tehnicoszka Informacija, Szerij 1. 1972. 8.sz. p.4-6.

Bizonyított tény, hogy a tudományos-kutató és a tervező-szerkesztő szervezetekben folyó munkák technikai színvonala és gazdasági eredménye nagymértékben függ a tudományos-műszaki tájékoztatási szolgáltatások hatékonyságától és megszervezésétől. A tudományos-műszaki tájékoztatás elméleti kérdéseivel foglalkozó szakemberek között azonban nincs egységes vélemény a tájékoztatási tevékenység hatékonyságának meghatározására szolgáló módszertanról. Vannak, akiknek véleménye szerint a tájékoztatási szolgálat tevékenységét a tájékoztató anyagokból szerzett gondolatok megvalósítása által keletkező gazdasági eredmény alapján kell értékelni, mások több kritériumot is ajánlanak. Ismét mások azt állítják, hogy a tájékoztatási munka hatékonyságával nem szükséges foglalkozni, hiszen ez nyilvánvaló mindenféle számítá-sok elvégzése nélkül is.

A fenti kérdésekkel kapcsolatban figyelemre méltó egy szovjet vállalat tervező-szerkesztő irodájának gyakorlata, amely szerint a tudományos-tájékoztatási osztály az önelszámolás elve szerint működik. Az irodának az a minisztériumtól kapott feladata, hogy fogja össze az új autók karbantartási vegyszerek gyártására irányuló munkákat. A tudományos-tájékoztatási osztály ennek megfelelően az ország több mint hatvan vállalatának nyújt rendszeres tájékoztatást az ezzel kapcsolatos tudományos és műszaki eredményekről. A havonta megjelenő annotált bibliográfia a hazai és külföldi szaklapok, szabadalmi tájékoztatók és más kiadványok anyagára támaszkodik, ezen kívül mintegy harminc előfizetőnek folyamatos témafigyelést is végez. A tervező-szerkesztő iroda 1971-ben kísérletet tett arra, hogy két kritérium

/a műszaki és a gazdasági eredmény/ alapján meghatározza a tudományos-tájékoztatási tevékenység hatékonyságát.

A műszaki eredményt két mutató határozta meg: a fejlesztések tudományos-műszaki színvonalának emelkedése, valamint a jelentkező igényekre adott tájékoztatás relevanciája és teljessége. A gazdasági eredményt szintén két mutatóval jellemezték: az információ keresésére és megszerzésére fordított idő csökkenésével, valamint a tájékoztatási osztály dolgozóinak az éves kutatói tématerv teljesítéséhez szükséges munkaráfordításaiival.

A műszaki eredménnyel kapcsolatban megállapították, hogy a tervező-szerkesztő iroda dolgozói 1971-ben összesen 8 szabadalmat szereztek, és további 18-at nyújtottak be, amelyek elbírálása még folyamatban van. Ezenkívül 18 újítási javaslatot dolgoztak ki, amelyek gyakorlati alkalmazására már több helyen is sor került. Az igényekre adott tájékoztatás relevanciájával és teljességével kapcsolatban megállapították: a folyamatos témafigyelés egyéni előfizetői számára 33 anyagot állítottak össze; ezek 940 annotációt és referátumot tartalmaztak, amelyekből a felhasználók véleménye szerint 771/82%/ bizonyult hasznosnak. A hetente megjelenő tájékoztató kiadvány összesen 413 annotációt foglalt magába, ezekből 294-et tartottak jónak a felhasználók.

Az 1970-ben befejezett kutatási jelentések összesen 255 forrást tüntetnek fel, ezekből 33 szerepelt a tájékoztatási szolgálat kiadványaiban. Az 1970-ben végzett kérdőíves közvéleménykutatás szerint a tervező-szerkesztő iroda munkatársai kutatómunkájuk során idejüknek átlagosan 36%-át fordítják tájékozódásra. Ha a 255 forrás feldolgozására ennyi idő kellett, akkor a tájékoztatási osztálytól kapott 33 mintegy 13%-os megtakarítást jelentett a tájékozódásra fordított időben. A gazdasági eredményt ebből úgy számíthatjuk ki, hogy az időmegtakarítást kifejezzük pénzürtékben a kutatások költségvetési előirányzatának figyelembevételével, majd az így kapott összegből kivonjuk a tájékoztatási osztály fenntartásához szükséges ráfordításokat. A gazdasági eredmény másik mutatója a tájékoztatási részleg által végzett munkák volumene, és ennek pénzürtéke.

A tájékoztatási szolgálat hatékonysága szempontjából fontos, hogy munkatársai száma az összdolgozók 5-10%-át tegye ki, és így biztosítani lehessen, hogy mindegyikük szakosodni tudjon az intézmény egy-egy részlegének feladatai szerint. Ez nagymértékben hozzájárul a tájékoztatási szolgálat operativitásának és minőségének javításához, elősegíti, hogy a kiadott dokumentumok relevanciája nagyobb legyen. Ezzel egyidejűleg arra is szükség van, hogy számottevően növeljék a tájékoztatási szakemberek erkölcsi és anyagi érdekelttségét munkájuk minőségének javításában, és növeljék megbecsülésüket, mert a jelenlegi helyzet nem tartható megfelelőnek sem az erkölcsi, sem az anyagi megbecsülés területén.

A vállalati tájékoztatási szolgálat hatékonyságának emelésére mindenütt célszerűnek látszik a fenti mutatók alapján a gazdasági önelszámolás rendszerének való áttérése, a korszerű eszközök és munkaformák gyakorlati alkalmazása. Az önelszámolásra való áttérés szükségessé teszi, hogy a tájékoztatási szakemberek számára a központi ága-

zati tájékoztatási intézmények reális normákat dolgozzanak ki, és az informatikával foglalkozó kutatók mélyrehatóan foglalkozzanak a tájékoztatási tevékenység gazdasági eredményének számítási módszereivel.

Haraszthy Ágnes

45/73

025.177

Nem hagyományos dokumentumok. /Non-book materials./ - TREBBLE, A.
= Journal of Documentation, 28.k. 2.sz. 1972.jun. p.151-159.

A nem hagyományos dokumentumok beszerzése, katalogizálása, osztályozása, raktározása, valamint viszonya az állomány egészéhez, a klasszikus nyomtatott dokumentumokhoz eléggé ismert probléma. Mindezek közül a legtöbb figyelmet e dokumentumtípus katalogizálásai igényli.

A nem hagyományos dokumentumok gyűjtését és feldolgozását - pl. az USA-ban - nem tartották kifejezetten könyvtári feladatnak, így sorra alakultak azok az intézmények, amelyek ilyen dokumentumok kezelésére vállalkoztak.

Az első ilyen intézmény, a NCAVE /National Committee for Audio-Visual Aids in Education = Audio-vizuális eszközöknek oktatásban való felhasználására alakult bizottság/, mely 1946-ban alakult Angliában, feladatának tekintette az oktatási célokat szolgáló audio-vizuális eszközök és módszerek fejlesztését. Számos hozzátartozó intézmény alakult időközben, így fő tevékenységét ma az audio-vizuális dokumentumok kezelése jelenti. Közreadott katalógusát nem gyakorlott bibliográfusok szerkesztették, zavaró külön számozási módja és mindenmű rendszer hiánya.

Az 1967-ben alakult NCET /National Council for Educational Technology = Oktatási Technológia Nemzeti Tanácsa/ már jelentős lépéseket tett a nem hagyományos dokumentumok szakszerű könyvtári kezelése érdekében. 1971-ben közzétett katalógusa - egy sorozat első tagja - minden szempontból kifogástalan.

A kiadványok sorában meg kell említeni a negyedéves periodicitású British National Film Catalogue-t, amely ETO rendszerű, és követi az ASLIB által publikált filmkatalógus szabályait.

Már 1969-ben felvetődött a javaslat, hogy - hasonlóan az USA gyakorlatához - dolgozzanak ki számítógépes katalógus-rendszert az audio-vizuális dokumentumokra is. Erre a feladatra a NCET és a Library Association közösen vállalkozott. A munka első fázisa a katalogizálási rendszer elvi megoldása volt - az amerikai tapasztalatokon okulva.

Az oktatási folyamatban nélkülözhetetlen nem hagyományos doku-

mentumok beszerzése, feldolgozása és terjesztése az oktatási intézményekben általában nem a könyvtár feladata. A nyilvános nagy könyvtárakban elvétve található ilyen jellegű anyag, és általában igen kevés a nem hagyományos dokumentumokkal kapcsolatos szolgáltatás.

Napjainkban a népszerűsítésért és a feldolgozási, közreadási problémákkal kapcsolatos teendők megkönnyítéséért a NCET teszi a legnagyobb erőfeszítéseket, melynek eredményeképpen bár lassu, de észrevehető haladás mutatkozik a dokumentációnak ezen a területén is.

Bobok Györgyné

46/73

026/410/

Néhány jellemző adat az angol műszaki és tudományos szakkönyvtárakról. /Some general characteristics of special libraries in science and technology in the UK./ - BHATTACHARYYA, K. = Journal of Documentation, 28.k. 3.sz. 1972.szept. p.214-232.

Az angliai természettudományi és műszaki szakkönyvtárak tudományos dokumentációs tevékenységének és információs szolgálatának adatszert meghatározására 1968 utolsó negyedévében felmérést végeztek. Az Aslib Directory-ból kiválasztott 300 szakkönyvtárnak kérdőívet küldtek, az elemzést a visszakapott és helyesen kitöltött 98 kérdőív adatai felhasználásával végezték el. Mivel a kérdőív felépítése eltér az előzőektől és a fogalmak értelmezése is újszerű, az adatok nem vehetők össze közvetlenül a régebbi felmérések eredményeivel.

A kitöltött kérdőívek feldolgozásával több mint száz táblázatot szerkesztettek, az alábbiakban az ezekből legfontosabb adatokat ismertetjük.

A vizsgált szakkönyvtáraknak csaknem fele vállalati, 23%-uk állami szervezethez tartozik, mintegy 20%-uk akadémiai és egyetemi könyvtár. Szolgáltatásaik alapján 15% alapkutatási /csaknem kizárólag az akadémiai könyvtárak/, 34% alkalmazott kutatási, 20% termelési és 24% konzultatív információs szolgáltatást nyújt. A várakozásnak megfelelően az adatok alapján is beigazolódott, hogy a vállalati könyvtárak zöme az alkalmazott kutatást és a termelést segíti szolgáltatásaival.

A gyűjtőkörök megoszlása a következő: a könyvtárak 29%-a a fizika és a fizikával kapcsolatos határterületek irodalmát gyűjti, 23% kémiai irodalmat, 12% biológiai, 11% általános és 10% műszaki szakirodalmat.

A könyvtárak 40%-a 4000 kötet könyvnél és 200 periodikumnál kevesebbet, 26%-a 10 ezer kötet könyvnél és 500 periodikumnál többet tartalmaz.

Az állománygyarapodás átlagosan a következőképpen alakul:

könyvek	8% évente
periodikum	3% évente
report	7% évente

A könyvtárak 51%-ánál az állománygyarapodás mértéke alacsony, kisebb évi 5%-nál, 33%-nál azonban meghaladja az évi 7%-ot. Érdekes megjegyezni, hogy a biológiai és kémiai szakkönyvtárak között több könyvtár állománygyarapodása az évi 5% alatt van, noha köztudottan éppen ezeken a tudományterületeken nő rohamosan a publikációk száma. Feltűnő ezenkívül a fordított arány, amely az állománynövekedés mértéke és a könyvtár mérete között érzékelhető.

A selejtezést vizsgálva megállapították, hogy a visszaérkezett kérdőívek tanúsága szerint, a könyvtáraknak csak mintegy 40%-ában van valamiféle selejtezési politika, de ez is eléggé kétes /motivációi: helyhiány, "ha idő engedi", "ha van hozzá ember" stb./.

Az adatok szerint a könyvtáraknak 20%-ában a könyvtáros csak részidőben foglalkoztatott, és mindössze 2/3 részüket vezeteli egész naposan foglalkoztatott, képesített könyvtáros. A könyvtárosok 20%-a képesítés nélküli. Mivel a felmérés a kis könyvtárakat részben figyelmen kívül hagyta, a helyzet valójában még rosszabb! /

A létszámkérdést tekintve a könyvtárak 20%-ában dolgozik négy-nél több személy, 58%-uknál részidős vagy max. két fős a személyzet.

A költségvetésre vonatkozóan nem érkezett értékelhető adat. Kitérni azonban, hogy az éves beszerzési keret általában nem függ a könyvtári állomány nagyságától.

Megdöbbenő adata a felmérésnek, hogy a szakkönyvtáraknak több mint fele nem végez semmiféle dokumentációs tevékenységet. 41%-nál található több-kevesebb dokumentációs munka, további 3% is csak gyarapodási jegyzékeket ad ki.

Bobok Györgyné

47/73

65.012.45:389.6/47/

A szabványokról való tájékozódás rendszere a leningrádi vállalatoknál. /Sistema informirovanija v oblaszti sztandartizacii na predpriijatijah Leningrada./ - BELOUSZOV, V.M. = Naucno-Tehnicseszkaja Informacija, Szerija 1. 1971. 7.sz. p.18-19.

A Szovjetunió Szabvány és Mértékügyi Bizottsága 1967-ben határozatot hozott, amelynek értelmében a vállalatoknál és más gazdasági szervezeteknél un. "tudósítói részlegeket" kell létrehozni. E részlegek-

nek operatív tájékoztatást kell nyújtaniuk a szabványosítás, a termékek minőségének javítása terén elért élenjáró tudományos és termelési eredményekről.

Leningrádban a munka első szakaszában 50 iparvállalatot választottak ki, ahol a legfejlettebb volt a szabványosítási részleg, illetve a termékminőség javítására irányuló munka. Nagy figyelmet fordítottak a részlegvezető személyének kiválasztására, hiszen neki nemcsak a szakmai kérdéseket kell nagyon alaposan ismernie, hanem a tájékoztató kiadványok szerkesztését, összeállítását is vezetnie kell. A közeli jövőben a "tudósítói részlegeket" Leningrád további 720, szabványosítási osztállyal ellátott iparvállalatánál is meg kell alakítani, és ezzel kapcsolatban szükségessé válik néhány probléma megoldása is. Így mindenekelőtt egy helyi periodikus kiadványt kell indítani, mert a szabványosítás, a termékminőség-javítás kérdéseivel foglalkozó központi kiadványok nem képesek folyamatosan publikálni a leningrádi részlegek által összeállított információkat. A részlegek számának gyarapodásával párhuzamosan mind nehezebbé válik az irányítás megoldása, ezért célszerűnek látszik a részlegeknek az ágazati elven nyugvó felosztása és vezetése.

A részlegeknek a műszaki propaganda terén kifejtett tevékenysége a helyi körülményektől függően rendkívül sokrétű lehet, így:

- a szabványosítással és a termékminőség javításával összefüggő intézkedések ismertetése a helyi lapokban;
- részvétel a helyi rádióadó munkájában;
- az Össz-szövetségi Szabványosítási Alaptól kapott tájékoztató anyagok felhasználásának ellenőrzése;
- az Állami Szabványügyi Hivatal kiadványaira való előfizetés ellenőrzése;
- előadások tartása a szemináriumokon és termelési tanácskozáson;
- a szabványosítással, a termékminőség javításával kapcsolatos pályázatok meghirdetése.

Haraszthy Ágnes

48/73

659.2.014:061.66:681.3.06

Információs rendszerek szervezeti felépítése. /The organization of information systems offices./ - NICOLETTI, B. = La Rivista dell' Informazione, 3.k. 3-4.sz. 1972. p.124-127.

Az adatfeldolgozó berendezések terjedésével szükségessé vált, hogy foglalkozzanak az információs rendszerek szervezeti felépítésé-

nek kérdéseivel, személyi feltételeivel is.

Az első, a legegyszerűbb szervezeti forma kis információs irodák szervezete. Az iroda vezetője alá három csoport tartozik. Az első csoport egy új rendszer kidolgozásához a rendszerelemzést és a programozási munkákat végzi, vezetője tapasztalt nagy gyakorlattal rendelkező programozó vagy rendszerelemző. A második csoport a számítógépet üzemelteti, míg a harmadik az adatokat készíti elő, és tartja a kapcsolatot a felhasználókkal. Ez a szervezeti forma azonban nagyobb méretekben nem alkalmazható.

A funkcionális szervezeti forma az angolszász országokban terjedt el. Tevékenységi körök szerint épül fel. Előnye, hogy a nagymértékű szakmai szeparálódás révén, a tapasztalt /jól képzett!/ szakértők segítségével lehetővé válik kevésbé jártas személyek részfeladataiba való bevonása. Hátránya, hogy az egyes szakterületek között meglazul az eredményes munkához szükséges együttműködés, mivel az egyes csoportok között csak a csoportvezetőkön keresztül tartható fenn kapcsolat. A túlzott specializálódás miatt a programozók munkája nagyon egyhangu, szinte unalmas lesz.

A feladat-centrikus szervezeti formánál a személyeket a feladat megoldásához szervezik csoporttá. Együtt dolgozik minden részterület szakértője, a rendszerelemzéstől kezdve, a programozón keresztül, a külső szakértőig. Így bizonyos mértékig egymás szakterületéhez is hozzáértést szereznek, de a specializált szakemberek nincsenek jól kihasználva, hiszen egy-egy részfeladat kidolgozása során nincs végig munkájuk, és ami még lényegesebb: egy-egy részterület színvonalának fejlesztéséért közvetlenül senki sem felelős.

A mátrix szervezet az előző kettő egyesítéséből alakítható ki, annak előnyeit egyesíteni, hátrányait kiküszöbölni igyekszik.

A rendszer a következő: az alkalmazottakat egyes feladatok megoldásához teljes-vagy rész-munkaidőben egy felelős témavezetőhöz rendelik, aki a feladat irányító-vezetője, de nem hivatali főnök, és nem rendelkezik a hierarchikus vezetőnek járó jogokkal.

A témavezetőknél kívül minden személy szakmai, funkcionális - hivatali - főnökéhez tartozik. A témavezető a feladat határidőre és költséghatáron belüli elkészítéséért felelős, míg a hivatali vezető feladata a szakmai színvonal biztosítása és ellenőrzése. Előnyei: rugalmas, intézményesíti a folyamatos "áthelyezést" a legnagyobb hatékonyság biztosítására, a szerveződésnél a személyek képességei az elsődlegesek. A rendszerbe könnyen beilleszkednek külső szakemberek. Hátránya, hogy permanensen időleges, a jog- és hatáskörök nem azonosak.

Az információs rendszerek felépítésekor jelentkező feladatok megoldásában a rendszerelemző és a programozó fontossága nem vitatott. Szükség van még egy második gyakorlott programozóra, aki gondoskodik az adatlapok megtervezéséről, a terv megvalósítási idejét, költségeit becsüli meg, megtervezi a programozói munkát és elvégzi a legfontosabb vizsgálatokat. A módszertanos a számítógép működéséhez szükséges manuális munkát szervezi meg, az operáció-kutató technikus pedig

az automatikák, a matematikai és döntési módszerek közötti összhangot biztosítja. A programozó technikus van legközelebb a géphez, és ezáltal tud segítséget nyújtani a programozónak a software és hardware ellentmondásainak áthidalásában. És végül nem szabad megfeledkeznünk az adat-adminisztrátorról, aki az adatok kezeléséért felelős, és rendkívüli felelősségteljes munkát végez.

A gépesítés haszna nem is a számítógép adta lehetőségekben rejlik, hanem inkább abban, hogy a megtervezés során szükségszerűen felül kell vizsgálni az információk forrásokat, rendszereket és racionalizálni kell az információk áramlását.

Bobok Györgyné

49/73

659.21.011.44:061.6

A tájékoztatási tevékenység hatékonyságának értékelése a tudományos kutató és műszaki tervező intézeteknél. /Ob ocenke effektivnoszti informacionnoj dejatel'noszti v naucsno-izsledovatel'szkih i proektno-konsztruktorszkih organizacijah./ - VOVERENE, O.I. = Naucsno-Tehnicoszskaja Informacija, Szerija 1. 1972. 8.sz. p.4-6.

A tudományos és a műszaki tervezés színvonala és gazdasági eredményessége nagymértékben a tudományos és műszaki információszolgáltatás szervezettségétől és hatékonyságától függ. A tájékoztatási tevékenység mai fejlettségi fokán hatékonyságának meghatározása az egyik legaktuálisabb feladat. Tekintettel arra, hogy a kevés számú informatikai szakember a maga közvetlen munkájával ugyis túl van terhelve, célszerű lenne egy egyszerű, sok számítást nem igénylő módszer kidolgozása.

Ellentétben más szakemberekkel, a szerző úgy véli, hogy a tájékoztatási tevékenység gazdasági eredményessége korántsem nyilvánvaló; hatékonyságának számszerű meghatározása azonban súlyos érv lenne a vezetés számára az információszolgálat fejlesztése és anyagi ellátása érdekében.

A cikk a Litbüthim vállalatnál használt módszert ismerteti. A Litbüthim tervező iroda egy bizonyos szűk területen /gépkocsi karbantartásánál használt vegyszerek/ végez kutatómunkát s egyben információszolgáltatással is foglalkozik. A vállalat havonta annotált irodalom- és fordításjegyzéket ad ki. 1970 óta szelektív információterjesztéssel is foglalkozik. 1971-ben a műszaki tervező iroda megkísérelte a tudományos tájékoztatási tevékenység hatékonyságának meghatározását két kritérium /műszaki és gazdasági/ alapján.

A műszaki eredményt két mutató határozza meg:

1. A kutatómunka műszaki-tudományos színvonalának emelése.

2. A beérkezett igényekre válaszként kiadott információ relevanciája és teljessége.

Az első mutatónál a vállalat dolgozói által benyújtott és elfogadott újításokat és találmányokat veszik figyelembe. A második mutatót a felhasználók értékelése alapján számolják ki.

A gazdasági eredményt szintén két mutató határozza meg:

1. Az információkeresésre fordított idő csökkentése.

2. A tájékoztatási szakemberek munkájának részesedése az évi tematikus terv teljesítésében.

A gazdasági mutatók kiszámítására a szerző egyszerű matematikai apparátust használ.

Stiegrád Gábor

50/73

659.28

A tájékoztató rendszerek egyes elemeinek értékelési módszerei és továbbfejlesztési lehetőségei. /Metodu ocenki i vozmozsnošti soversensztvovaniya ot del'nih elementov informacionnogo obslužsivaniya./ - LEBEDEV, G.A. = Naucno-Tehničeskaja Informacija, Szerija 1. 1972. 4.sz. p.9-14.

Az iparban dolgozó tudományos kutatók és szakemberek korszerű tájékoztatási rendszerével szemben az alábbi általános követelmények fogalmazhatók meg:

1. A szükséges információkról a megfelelő időben nyújtott tájékoztatás

Arra kell törekedni, hogy differenciált tájékoztatást nyújtsunk a felhasználó funkciójától és az általa megoldandó feladatoktól függően, vagyis másfajta tájékoztatásra van szükség az irányító szervek dolgozóinak, a főkonstruktőröknek; a tudományos munkatársaknak, valamint a konstruktőröknek és technológusoknak. Az egy felhasználónak szánt információ mennyiségét csökkenteni, minőségét pedig javítani kell.

2. Valamennyi forrásból valamennyi adat összegyűjtése

A rendszernek minden pillanatban át kell fognia az összes meglévő információs forrásokat; és e forrásokat olyan egységes elvek szerint kell feldolgoznia, amelyek lehetővé teszik a különböző célokhoz szükséges valamennyi hasznos információ megtalálását. Valamennyi közzétett információt maximális mértékben egységesíteni és szabványosítani kell.

3. Az analitikus munka maximális kibontakoztatása

A rendszerben és alrendszerében biztosítani kell a meglévő dokumentumok feldolgozásának összes lehetséges feltételeit. Ennek célja, hogy ki lehessen emelni a releváns információkat, össze lehessen hasonlítani őket, és olyan elemző szemléket lehessen készíteni belőlük, amelyek minden szinten elősegíthetik a döntéshozatalt. Az elemző információfeldolgozás bázisai az ágazati kutatóintézetek lehetnek; az információfeldolgozás fontosabb folyamataiba be kell vonni a közvetlenül tudományos munkával foglalkozó szakembereket is.

4. A szóbeli tájékoztatás csatornáinak felhasználása

Nagy figyelmet kell fordítani a szóbeli tájékoztatási folyamatra, amely az információ-továbbítás legoperatívabb formája /szakemberek találkozója, konferenciák, szimpóziumok, szemináriumok a legidősebb ágazati és ágazatközi tudományos-műszaki kérdésekről; a rádió és a televízió igénybevétele stb./.

5. A tájékoztatási folyamatok fokozatos automatizálása

A gépesítési és automatizálási eszközök felhasználását alaposan elő kell készíteni, és meg kell alapozni. Ezeket az eszközöket a szükséges mennyiségben kell alkalmazni, a felhasznált típusokat egy-egyesíteni kell, hogy össze lehessen kapcsolni őket az automatikus irányítási rendszerekkel és mindenekelőtt a többi tájékoztatási rendszerrel.

A tájékoztatási rendszer tevékenységének végső célja olyan helyzet kialakítása, amelynél semmilyen új tudományos vagy műszaki eredmény nem marad ismretlen egy szakember számára sem, akár közvetlenül, akár közvetve foglalkozik az adott kérdéssel. E követelmények kielégítése kétségkívül sok időt és jelentős eszközöket igényel, de a tájékoztatási rendszerek hatékonyságának növekedése mindenképpen "viszszatéríti" ezeket a ráfordításokat.

Haraszthy Ágnes

681.3-181:02:002

51/73

Kis számítógépek alkalmazási lehetőségei könyvtárakban és dokumentációs intézményekben. /Kleincomputer - Einsatzmöglichkeiten in Bibliotheken und Dokumentationsstellen./ - BOSSMEYER, Ch. = Nachrichten für Dokumentation, 23.k. 3.sz. 1972. p.114-118.

Az utóbbi években egyre bővült a számítógépek piaca. A kisebb adatfeldolgozó rendszereket, továbbá az un. kis számítógépeket a nagy elektronikus adatfeldolgozó berendezéseket is előállító cégek fejlesztik. Jelenleg több mint 30 gyártó cég kínálja e modellek széles spektrumát.

A gyártó cégek azt hangoztatják, hogy kis számítógépeik különösen a rendelés és számlázás, könyvvitel, raktári készletnyilvántartás, fizetéselszámolás területén alkalmazhatók.

Mivel a dokumentációs és könyvtári munkákhoz nincsenek megfelelően kifejlesztett speciális berendezések, az a kérdés, hogy ezek a berendezések mennyiben használhatók a könyvtárakban és dokumentációs központokban. Néhány alaptípust dokumentációs intézményekben és könyvtárakban való alkalmazhatóságuk szempontjából vizsgál meg a szerző.

Mágnesszámlás számítógép

A közepes adatfeldolgozó-technika egyik jelentős eszköze a mágnesszámlás számítógép. A rendszer adathordozói, és egyben adattárolói is mágnesszámla kártyák, amelyek egyrészt optikai, másrészt mágneses uton, olvashatóan tartalmazzák az információkat. Egy mágnesszámla tárolókapacitása jelenleg maximálisan kb. 1000 mágnesesen kódolt jel az automatikusan olvasható könyveléshez az írással /gépirással/ felvett szövegen kívül. A mágneses könyvviteli rendszereknél számos kézi fogásra van szükség. Minden könyvelési folyamathoz a kartoték-ból ki kell emelni a megfelelő mágnesszámlákat, kézzel adagolni a mágnesszámla-olvasóba, majd újból vissza kell rendezni azokat a kartotékba, eredeti helyükre. A számlák adagolása az olvasóba nagyobb, mágnesszámlás számítógépes rendszereknél automatikusan is végezhető, de az olvasás még így is aránylag lassú. Óráként maximálisan 3000 számla feldolgozási sebességet érnek el. Periférikus berendezések, mint például a lyukszalag vagy lyukkártya olvasóegység és a gyorsnyomtatógység csatlakoztatása a mágnesszámlás számítógépekhez lehetséges. Ennek ellenére ezeket a berendezéseket tárolókapacitásuk és korlátozott sebességük miatt a dokumentációs munkaterületen nem alkalmazzuk. Ahhoz ugyanis, hogy a kis számítógépeket a dokumentációs munkákban felhasználhassuk, az elektronikus rendszernek legalább két tulajdonsága szükséges:

1. intern módon legyen programozható /legyen lehetőség a tárolt programos üzemeltetésre/;
2. legyenek széles körű extern tárolási lehetőségei /háttér-tároló/.

A programozhatóság

Az első tulajdonság alapvető feltétel a programozott információfeldolgozás bármely módjához. Az elektronikus számítógépszerűnek nemcsak számtani műveletek végzésére kell alkalmasnak lenni, hanem az is szükséges, hogy logikai döntésekre önállóan is képes legyen.

A kis számítógépek néhány modelljénél a programokat konstans tárolókban rögzítik. Ezek az ún. csak olvasható tárolók rendkívül olcsók, a szabadon használható adattárolókhoz képest. Konstans tárolóval a programozás minden fáradság nélkül elvégezhető, és a számítógép kezeléséhez nincs szükség iskolázott személyzetre. Az egyszerű rögzített, mágnesezett állapot azonban többé nem változtatható. A do-

kumentációs munkaterületen felmerülő komplex feldolgozási problémák-nál megkérdőjelezhető, hogy a konstans tárolás lehetősége lényeges előnyöket nyújt-e.

Az adattárolás problémái

A dokumentációs és könyvtári munkában csak azokat a rendszereket lehet alkalmazni, melyek az extern adattárolás lehetőségét is biztosítják. A dokumentációs adatok mennyiségi mutatói indokoltá teszik, hogy az adatokat elektromágneses uton, azaz mágnesetekercseken, vagy mágneslemezeken tárolják. A feldolgozásra kerülő adatokat közvetlenül az elektronikus rendszerbe viszik be, eltérően az eddig szokásos feldolgozási módtól, amely szerint először valamely adathordozón rögzítették az adatokat, majd az adathordozóról olvasatták be a számítógépbe. A közvetlen eljárási módhoz éppen ezért szinte kivétel nélkül mágneslemez egységekkel látják el ezeket a kis számítógépeket. Újabb irányzat, hogy a kis számítógépek rendszereinek perifériáját igyekeznek bővíteni, a rendszerben mágnesszalagokat és gyorsnyomtató egységeket is alkalmaznak. A dokumentációs munkák számára szóba jöhető számítógép rendszerekhez tartoznak például - csak néhány modellt említve - az IBM/3, IBM/1130, a Zuse 243, a Siemens 404, a Friden Singersystem 10, a Bosch-Akkord 400, a PDP-11 kis számítógép. Ha egy dokumentációs intézményen belüli alkalmazhatóságukat vizsgáljuk, akkor nagy vonalakban az alábbi feladatokat különböztethetjük meg:

1. adminisztrációs feladatok

2. információs feladatok.

Az első csoporthoz sorolható az összes ellenőrző- és mellékes számítások folyamata, továbbá a kölcsönzés könyvelése és ellenőrzése. Ide tartozik a folyóiratok beérkezésének ellenőrzése és a folyóirat-kölcsönzés megszervezése. Mivel egy dokumentációs intézmény számára az adminisztrációs feladatoknak ez a fajtája az adatmennyiség szempontjából másodlagos jelentőségű, és e probléma nem kizárólag dokumentációs jellegű, ezen a helyen figyelmen kívül hagyhatjuk. Könyvtárakban ezek a feladatok sokkal nagyobb jelentőségűek. Kísérleteket folytatnak kis számítógépes on-line kölcsönzési rendszerek kialakítására.

Az információs feladatok csoportja foglalja magában a dokumentációs intézmény tulajdonképpeni feladatait, amelyek a dokumentált információ feltárása, megállapítása, tárolása, válogatása és továbbítása során merülnek fel. Ebben az összefüggésben nincs jelentősége annak, hogy az információ továbbítása a dokumentációs intézményen belül történik, vagy külső felhasználásra kerül. A dokumentumok feltárása és a releváns dokumentumok keresése igényli többnyire a legnagyobb munkaráfordítást, ezért elsőrendű követelmény ezeknek a munkaterületeknek az automatizálása.

Egy dokumentációs tételre nézve /a dokumentum bibliográfiai és dokumentációs jellemzői/ 500-700 jelmennyiségből kiindulva, és a 20 000 dokumentumos gyűjteményt véve alapul, a legtöbb esetben eléri a kis számítógép-rendszerek tárolókapacitásának felső határát. Ez ha-

tárt szab a kibővítés nélküli rendszerek alkalmazhatóságának. A kis számítógép-technikában így jelentős szerepet játszanak a mágnesszalag-kazetták, melyekre jellemző az alacsony ár és a viszonylag nagy tárolókapacitás. A kazettás készülékek azonban más elv szerint működnek, ezért ezek alkalmazásánál kompatibilitási, technikai problémákat kell megoldani.

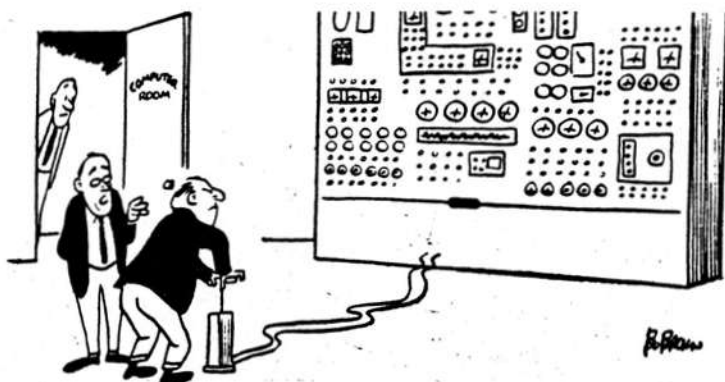
Külső dokumentációs szolgáltatásokhoz a számítógépek bizonyos érdeklődési körök számára készülő irodalomjegyzékek/katalógusok, indexek/ elkészítésével járulhatnak hozzá. Ez esetben az érdeklődők száma és a profil határozza meg, hogy milyen követelményeket kell támasztani az elektronikus rendszerrel szemben.

A kis számítógépgyártó cégek tájékoztatóiban mindig hangsúlyozzák, hogy rendszereik nagy adatmennyiségeket képesek tárolni. A tárolási kapacitást azonban még mindig a kereskedelmi adatfeldolgozás szükségletein mérik, nem pedig a szakirodalmi dokumentáció követelményein. A kisteljesítményű számítógép alkalmazhatóságát viszont másféleképp kell értékelni, ha nagyobb adatfeldolgozó berendezésünk van a nagyvolumenű feldolgozási feladatok elvégzésére. A számítógépgyártók azt a nézetet képviselik, hogy rendszereik nemcsak alternatívát jelentenek a nagyobb adatfeldolgozó rendszerekhez, hanem azokat szervesen ki is egészítik, azaz a kis számítógépet "intelligens végállomásként" kell üzemeltetni.

A szakirodalmi dokumentáció területén a gyártó cégek már konfekciós keresőrendszereket kínálnak. Dokumentációs adattároláshoz azonban más értékrendet kell felállítanunk, mint a kereskedelmi és tudományos területeken. Egy 300 000-es dokumentum-állomány tárolóegységben való rögzítéséhez már nem elegendő a nagy teljesítményű számítógén összes belső tárolókapacitása sem. Az üzemi számítóközpontokat többnyire leterhelik a kereskedelmi munkákkal, ezért már egy kis számítógép alkalmazása is érezhetően csökkenti az adatfeldolgozás terén jelentkező terheket. Mivel a kis teljesítményű számítógépeknél arra törekednek, hogy rendszereik összeegyeztethetők legyenek a nagyobb rendszerekkel, így több adatfeldolgozási feladatot át lehet tenni a központi rendszerből a kisebb rendszerre.

Összefoglalva megállapítható, hogy kisebb nagyságrendű dokumentációs intézményeknek - max. 50 000 dokumentum - érdemes és lehetséges kis teljesítményű számítógépeket alkalmazni, míg a közepes és nagyobb információfeldolgozó részlegek olyan rendszereket alkalmazzanak, melyeket nagyobb adatfeldolgozó berendezéssel együtt használunk.

Zakariás Jenő

Ugyan már főnök... csak azért, mert
nincs önnek egy véleményem...

/Data Management, 10.k.10.sz.1972.okt. 10. p./

52/73

681.3.06:37/45/

Információs szakemberek képzése Olaszországban. /L'istruzione professionale in Italia nel campo dell'elaborazione elettronica delle informazioni./ - LEGGIO, A. = La Rivista dell'Informazione, 3.k. 2.sz. 1972.ápr. p.25-27.

A gépi adatfeldolgozás elterjedésével Olaszországban is jelentkezett két probléma:

- az új technológia megkívánta képzettségű szakemberek biztosítása;
- a munkaerő átcsoportosítás kérdése.

A megfelelő számú szakember biztosítása érdekében 1965-ben törvényjavaslatot nyújtottak be, amelyben két szintű /liceumi és egyetemi/ képzés bevezetését javasolták az illetékesek, mind ez ideig azonban még semmilyen intézkedés nem született annak érdekében, hogy a kérdés intézményes megoldást nyerjen.

Az egyre szélesebb szakemberhiány így számos elszigetelt, egymással össze nem hangolt kezdeményezéshez vezetett a felsőoktatásban. Egyes egyetemek /tudományegyetemek/ "tájékoztatástudományi" /information science/ tagozatot indítottak, amelyek a gépi adatfeldolgozásnak csak alapvető problémáival foglalkoznak /pl. logikai matematika/ és csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem tárgyalják az információk gépi feldolgozásával kapcsolatos adminisztrációs, szervezési szempontokat.

A mérnöki fakultásokon szakosítással vagy továbbképzés formájában a kifejezetten mérnöki problémákra vonatkozóan, a gépek tervezésére vagy az üzemek gépi ellenőrzésének megtervezésére nyújtanak képzést, és nem foglalkoznak az adminisztrációs, vezetési és gazdasági kérdésekkel. Megint más egyetemek úgy kezelik az informatikát, mint egyet a lehetséges technikák közül.

De a magánszektoru oktatás sem kevésbé ellentmondásos. A hardware előállítói csak a legegyszerűbb alkalmazási módokat tanítják és nem fektetnek súlyt a rendszerek hatékonyságának használatára. A kutatóintézetek kifejezetten tudományos kérdéseket vizsgálnak és tekintélybeli szempontjaik vannak. A konzultáns cégek csak a szerződésben foglaltakra koncentrálnak. Végül a "gyors" és "biztos" tanfolyamok, amelyeket üzleti szempontok vezérelnek /magán intézmények hirdetnek/ igen kétértékűek.

Az ANPICE /Olasz Nemzeti Adatfeldolgozó és Programozó Egyesület/ az egyetlen elismert szervezet, amely átfogóan vizsgálja ezeket a problémákat és a megoldást sürgeti. Egyetlen kiutnak a szabadegyetemi képzés bevezetése látszik. Bürokratikus kötöttségektől mentesen, rugalmasan lehet az oktatást megszervezni.

Az oktatóktól a következő ismereteket várják el:

- ismerjék az információk gépi feldolgozásának módjait;
- legyenek közöttük gyakorlati szakemberek, akik meglehetősen gyakorlatlaltal rendelkezzenek az elméletek és a gyakorlat összeegyeztetésében;
- vegyenek részt az oktatásban a hardware cégek szakemberei, akik ismerik a gépek teljesítőképességét.

A három terület szakembereinek szerves együttműködése az oktatásért felelős állami szervek beleegyezése és támogatása nélkül nem valósítható meg.

Bobok Györgyné

Normatív műszaki dokumentációt feldolgozó dokumentum- és adat-
közlő automatizált információkereső rendszer kialakításának egyes
kérdései. /Nekotortie voproszú razrabotki dokumental'no-faktografi-
cheszkaj avtomatizirovannoj IPSZ po normativno-tehniczeszkaj doku-
mentacii./ - FELDMAN, E.M. = Naucsno-Tehniczeszkaja Informacija,
Szerija 2. 1972. 4.sz. p.36-39.

A cikk a gazdasági életben nagy szerepet játszó normatív műszaki dokumentációt /szabványokat, műszaki leírásokat/ feldolgozó automatizált információkereső rendszer felépítésének kérdéseivel foglalkozik. Egy ilyen rendszer abban különbözik egy szokványos információkereső rendszertől, hogy

- kizárólag a szabványosítási szakemberek számára készül;
- válaszként nemcsak dokumentumot, hanem adatot is szolgáltathat. /A cikkben adatnak nevezik a normatív műszaki dokumentációban megtalálható olyan elemi információt, amely valamilyen szabványosítandó termék minőségének megállapításánál érdeklődésre tarthat számot./

A továbbiakban javaslatot tesz a normatív műszaki dokumentáció formai adatainak egységes megadási módjára. A szabványok információkereső nyelvének tezauruszon alapuló deszkriptornyelvet ajánl.

A keresési file kialakításánál a legnagyobb problémát a már meglévő normatív műszaki dokumentáció feldolgozása jelenti. A cikk írója szerint a hagyományos indexelési eljárással a megvalósítás gyakorlatilag lehetetlen. Az általa javasolt módszer az indexelés munkaigényét kb. 6-7-szeresére csökkenti. A módszer kidolgozásánál abból a megfigyelésből indult ki, hogy az állományban meglévő dokumentumok, illetve adatok kikérési gyakorisága nem állandó. A beérkezett tematikai kérdések 92%-a az állományban lévő dokumentumok alig 50%-át érinti; de egy témán belül az egyes dokumentumok kikérési gyakorisága sem oszlik meg egyenletesen. Ennek alapján megállapította, hogy a dokumentumoknak mindössze kb. 50%-át keresik, a többi dokumentumot igen ritkán, vagy egyáltalán nem kérik. Ebből kiindulva javasolja az ún. "önszervezési" módszert, melynek lényege, hogy kizárólag csak azokat a dokumentumokat indexelik, amelyekre már érkezett be kérés.

Stiegrád Gábor